

tű szögletes kialakítású árokcsakas, valószínűleg karám került elő. A középső szakaszon nagy mennyiségű méhkas alakú gödör, szabadtéri kemence, 10 épület és 1 kút került elő. A félig földbe mélyített épületek 3 sorban helyezkedtek el. Mindegyik ház DK–ÉNy-i tájolású, téglalap alakú, nagy méretű (átlagban 25 m²), sekélyen az altalajba mélyedő volt. Egy kivétellel cölöpszerkezetesek voltak. Kemence egy épületből sem került elő. A házakból nagy mennyiségű kerámia (hombár, tál, fazék), állatsont és egy bronzcsengő került elő. A lelőhely ÉNy-i végén lévő magaspartos részen két gödör csoportot találtunk. Mindkettőben a méhkas alakú gödrök voltak túlsúlyban. Az objektumokból nagy mennyiségű kerámia (fazék, hombár, tál, korsó stb.), patics, salak és állatsont került elő, 7 objektumban voltak *terra sigillata* és amfora töredékei, amelyek a Római Birodalommal történő kereskedelmi kapcsolata utalnak.

Munkatársak: Pópity Richárd, Gera Róbert technikusok.

BENEDEK ANDRÁS

Börcsök-dűlő (KÖH 52754): Az M43-47 jelű lelőhely Makótól K-re, mintegy 11 km távolságra, a Makó – Csanádapalota közötti műút D-i oldalán, a műúttól kb. 100 m távolságra, a tervezett M43 autópálya 48+500–49+050 km-szelvénye között található. A földrajzi viszonyokat tekintve a lelőhely viszonylag egyenletes felszínű területen helyezkedik el a belezi medertől K-re, mintegy 500 m távolságra. A lelőhely megelőző feltárását 2011. szeptember 26. és november 25. között végeztük el. A megkutatott 18 378 m²-ből 17 883 m² volt régészeti fedett, amelyen összesen 172 objektumot, 224 statigrafiai egységet különítettünk el. Az átlagban 25–30 cm vastag humusz eltávolítását követően a barna, sárgásbarna színű, löszös szerkezetű, bolygatatlan altalajban jól kirajzolódtak a többségében szürke színű objektumfoltok.

A jelenségek, néhány újkori gödröt leszámítva, a 4–5. századra keltezhető, késő szarmata településrészlethez tartoztak. A terepbejárás során talált kevés Árpád-kori kerámia ellenére a korszakhoz köthető jelenség nem került elő, mindössze a kijelölt terület középső részének D-i szélétől néhány m-re, a fémkeresős vizsgálat eredményezett egy erősen sérült, III. Béla kori(?) érmet.

A szarmata településjelenségek közül legnagyobb számban a különböző méretű és kialakítású gödrök, gödörkomplexumok fordultak elő. A kerek és ovális alaprajzú, méhkas, ill. ívelt oldal falú tárolóvermek mellett viszonylag nagy számban kerültek elő, 2,5–3 m mélységű, nagy méretű, eredetileg anyagnyerő helyként funkcionáló gödrök. Ezek közül néhány kitűnt jelentős mennyiségű leletanyagával is. Három jelenségnél dokumentáltunk nagy felületet beborító omladékot, amelyből gyakran ép edények, valamint tapasztások láttak napvilágot. Az omladékos gödrök esetében jól megfigyelhető volt, hogy a 40–60 cm vastag törmelék réteg a jelenségek felső részén jelentkezett, míg alattuk vastag, több esetben hamus betöltés volt.

A gödrök egy érdekes típusát képviselték azok a hosszan elnyúló, árok szerű jelenségek, amelyek két végén feküdt a gödör szerű lemélyedés. Ezeket a betöltésből előkerült salak alapján valamiféle műhelyeknek, műhelygödröknek dokumentáltuk. Ezt megerősíteni látszik, hogy a műhelygödrök közvetlen kör-

nyezetében számos olyan gödröt találtunk, amelyek betöltéséből szintén nagy mennyiségű salak került elő.

A szelvény középső részén, egymáshoz viszonylag közel helyezkedett el három épület földbe mélyedő maradványa. A nyesett felszínen mindhárom szabályos, 3–3,20×4–4,50 m alapterületű, kissé lekerekített sarkú, szögletes foltként jelentkezett. Ezeket szerkezetileg két típusra lehetett elkülöníteni. A 16. és 155. objektumok sekély mélységükkel eltértek a 43. sz. épülettől. További eltérést jelentett, hogy az épületek aljában nem rajzolódott ki az altalajba mélyedő cölöphely nyoma. A 16. sz. ház(?) É-i felének aljában ugyanakkor keményre letaposott járószintet dokumentáltunk. Mind kialakítás, mind pedig leletanyag tekintetében az épületek közül kiemelkedik a 43. sz. objektum: 25–30 cm mélységben az épület közepén egy nagyobb méretű, sötétebb színű, lazább szerkezetű folt mutatkozott, míg közvetlenül az épület széleinél egy keményebb letaposott réteget figyeltünk meg. A középső rész bontását követően a ház aljában, nagyjából É–D-i irányban húzódó, 3 kis méretű cölöphely foltja rajzolódott ki. E lemélyedő rész közepén, a ház letaposott széleinek szintjével egy magasságban egy fél malomkő feküdt. A kerámialeletek mellett a ház betöltéséből 7 db római pénzérme került elő. Ezek mellett számos, a fémkeresős vizsgálat során, a felső termőhumusból napvilágot látott érme is az épülethez köthető. Egy további jelenség esetében is felmerült, hogy egykoron valamiféle épület földbe mélyedő része lehetett.

A gödrökön és a házakon kívül néhány árok, két füstölő és egy-két cölöphely is napvilágot látott. A lelőhely Ny-i szélén csoportosuló árkok szabályos téglalap alaprajzú területet határoltak.

A lelőhely ÉNy-i részében egy szabályos, míg a K-i szélén egy gödörben elhantolt temetkezés is előkerült. Előbbi esetben az É–D-i tájolású sír D-i, koponya felőli részét a 2. sz. szarmata árok vágta. A roszsz megtartású csontvázas sírban melléleként mindössze egy kis kerámia volt, amelyet a lábak mellé helyeztek. A 95. sz. gödörben nyugvó csontvázat rendellenes testhelyzetben, a csontok helyzete alapján összekötözve temették el.

Az objektumokból a nagy mennyiségű, jellegzetes késő szarmata kerámia mellett jelentős mennyiségű tapasztás és salak került elő. A telep kőanyaga is viszonylag gazdag, a két teljesen ép őrlőkő mellett több töredékes példány látott napvilágot. A fémkeresős vizsgálat nyomán a lelőhely területéről összesen 18 római érme, több fibula és egyéb fémtárgy (fülbevaló, vaskés stb.) is előkerült.

VARGA SÁNDOR

198. Magyaregres határa (Somogy megye) Ő, LT, Á, Kk, Kú

2011. április 14-én terepbejárást tartottunk a tervezett 67-es sz. elkerülő út nyomvonalába eső területeken.

Macskalyuk (KÖH 77317): A Desedához közel lelőhely volt a bejárat terület ÉK-i sarkában. É-ra az erdős terület miatt nem pontosak a határai, K-en a Deseda-patak partján lévő fás, füves terület miatt nem bejárható, de feltehetően a vízig ér; Ny-on, D-en lehatárolható. Több késő középkori, 5. kelta, 1. jellegtelenszerű őskori kerámiát találtunk.

Varga-bonyi-árokktól keletre (KÖH 77319): Magyaregrestől D-re, a Varga-bonyi-árokktól K-re lelőhelyet találtunk, ami Ny-ra és É-ra is folytatódhat. A patak melletti erdős, zombékos terület nem bejárható, É-ra sincs művelve, de feltehetően a vízig ér. Ny-i és D-i határa biztosnak tűnik. A leletanyagban közepes mennyiségű (kevés azonosíthatatlan őskori és hasonló mennyiségű Árpád-kortól a kora újkorig terjedő) kerámia volt.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás, Balla Krisztián.

MOLNÁR ISTVÁN

199. Makó határa (Csongrád megye) Sza, Á, Kú, Ú, I

A Makó–Csanádpalota/Nagylak között épülő M43 gyorsforgalmi út építése kapcsán 2011-ben az alábbi lelőhelyek feltárása folyt.

Makó, Igási járandó (KÖH 42472): A Szegedi Egyetem Régészeti Tanszéke a szegedi Móra Ferenc Múzeum megbízásából dolgozott az M43-32 jelű lelőhelyen. A 2010. október 18–22. között elvégzett próbaátást követően vált lehetségessé a megelőző feltárás 2011. június 15. és július 5. között. A Makótól ÉK-re fekvő lelőhely egy nagyjából É–D irányú alacsony dombvonulaton fekszik, K-i határát csatornává alakított valamikori természetes vízjárás alkotja. Az autópálya nyomvonala a lelőhely É-i csücskét érinti. Ugyanezen a lelőhelyen 2009-ben már folyt kutatás: a KÖSZ munkatársai (ásatásvezető Füköh Dániel) a Magyar–Román gázszállító vezeték nyomvonalaiban 50 m²-nyi felületen 2 szarmata kori árkot találtak.⁴⁹

Összesen 53 régészeti jelenséget (stratigráfiai egységet) tártunk fel és dokumentáltunk. Ebből 9 volt szarmata, 37 kora újkori és 7 ismeretlen korú. Ez utóbbiak jellegtelen gödrök. A szarmata teleprészletből, amelynek nagy része valószínűleg az autópálya által csak kis szakaszon érintett dombon helyezkedhet el, 1 méhkas alakú gödrt találtunk kiemelkedő mennyiségű archeozoológiai anyaggal (szarvasmarha és egyéb állatok vázrészei), 1 kutat(?) nagy mennyiségű összeállítható vagy ép, korongolt (hombár) és kézzel formált (fazekakak, fedők) edénytöredékekkel, valamint 2 jellegtelenebb gödrt. A kerámia jellege és az előkerült *terra sigillata* töredék alapján a szarmata teleprészlet talán a 2–3. századra keltezhető.

Az ásátás érdekessége egy újkori település(?): két szabályos, É–D-i irányú sorban elhelyezkedő és azonos módon – K–Ny – tájolt előgödörös sütőkemencék, ill. általában több kemencével és sütőfelülettel ellátott, földbe mélyített házak viszonylag gazdag és jellegzetes leletanyaggal (vastárgyak, szürke és mázas, valamint festett díszítésű, vékony falú kerámia: főként fazekak, tálak, fedők, néhány pipa). Az újkori teleprészlet a lelőhely vízparthoz közeli részén helyezkedett el jól elkülönülve a szarmata jelenségektől, amelyek jellemzően a magasabb területen csoportosultak.

Munkatársak: Nagy Katalin, Felföldi Szabolcs; Haraszti László, Róka Attila ásátási technikusok.

KULCSÁR VALÉRIA

Makó, Igási járandó (KÖH 52724): A Szegedi Egyetem Régészeti Tanszéke a szegedi Móra Ferenc Múzeum megbízásából dolgozott az M43-33 jelű lelőhelyen. A 2011. június 29. és július 8. között elvégzett próbaátást követően vált lehetségessé a megelőző feltárás 2011. augusztus 2. és október 10. között. A lelőhely Makótól ÉK-re, nagyjából a Száraz-ér kanyarulatában fekszik, a vízparttól K-re és D-re. A régészeti jelenségek közvetlenül a vízparton és a terület két kiemelkedő dombvonulatán koncentráálódtak, az alacsonyabban fekvő részekben ritkán jelentkeztek. Az ásátás során 192 régészeti jelenséget (stratigráfiai egységet) bontottunk ki és dokumentáltunk. Ebből 154 bizonyult szarmata korinak, 22 újkorinak, 16 kora ismeretlen, 28 pedig nem bizonyult régészeti jelenségnek.

A szarmata korból egy telep-, ill. egy temetőrészletet tártunk fel. Az anyag feldolgozásáig nem dönthető el, egykorúak-e a telepjelenségek és a sírok.

A szarmata kori telepjelenségek nagy hányada (116) tároló- vagy agyagnyerő gödör, amelyek egy részénél megfigyelhető, hogy az oldaluk, illetve az aljuk kiégett. A teleprészlet jellegzetessége, hogy több esetben került elő áglyenyomatos paticsal teli gödör, ahova a paticsok mennyiségéből következtetve egész házak falomladékait helyezték el, illetve néhány esetben szétrombolt kemencék részeit. Több esetben tártunk fel kutyavázakat, az egyik mély gödör alján pedig egy kutyaváz alatt elhelyezkedő 3 birkakoponyát találtunk több edénytöredékkel együtt. Kilenc szabályos, lekerekített sarkú téglalap alakú, földbe mélyített épületet tártunk fel a tartószerkezetre utaló cölöplyukokkal a házak tengelyében, illetve számos, részben rendszert mutató karólyukkal. Fűtőszerkezetre utaló nyom egyik házban sem volt. A gazdag leletanyag (római? amforatöredékek, szürke és téglaszínű korongolt kerámia, kézzel formált fazék- és fedőtöredékek, ill. néhány ép edény, viszonylag kevés állatcsont, nagy mennyiségű szilikátsalak és áglyenyomatos patics, bronzfibulák, csonteszközök, üvegyöngyök, valamint egy feltehetőleg 3. századi római kisbronz és további fibulatöredékek a fémdetektoros kutatásból) talán a 3. század első felére keltezhető a teleprészletet.

A temetőrészlet jelenségei a terület K-i végén helyezkedtek el kompakt módon. A temető valószínűleg D-i irányban folytatódik az autópálya nyomvonalaiból kieső területen. Hét sírt tártunk fel, amelyek közül hármat kerített árok. Ez utóbbiaknak csak a részleteit találtuk meg, részben az igen rossz látási viszonyok miatt, részben azért, mert valószínűleg elkoptak. Több esetben figyeltünk meg összeálló edénytöredékeket az árkok egyébként egynemű betöltésében. A D–É tájolású sírokat két kivétellel kirabolták. A mellékletek (hurkos-kampós feltekereselt végű fülbevaló, aláhajlított lábú fibulák, lecsiszolt sarkú karneolgyöngyök) a 4. századi kelteztést valószínűsítik. Az egyik kirabolt sírból ép vaskard került elő.

Az újkori objektumok közé soroltunk 1 gödrt és 10 földbe mélyített, egy vagy két sütőkemencével ellátott házat, amelyek nagy része a lelőhely középső részén két É–D irányú sorba rendeződve és egyformán tájolva helyezkedett el. Egy ház ezektől távolabb került elő, kemencéjét – ellentétben az összes többivel – az épület K-i részébe építették. Egy esetben találtunk olyan sütőkemencét, amelyhez nem tartozott ház (illetve a gép elpusztította, mivel nagyon sekélyen, sokszor a humusz-

49 RKM 2009. 268